

Mening eller tilfælde?

"I begyndelsen skabte Gud himlen og jorden. Jorden var dengang tomhed og øde, der var mørke over urdybet, og Guds ånd svævede over vandene. Gud sagde: »Der skal være lys!« Og der blev lys. Gud så, at lyset var godt, og Gud skilte lyset fra mørket. Gud kaldte lyset dag, og mørket kaldte han nat. Så blev det aften, og det blev morgen, første dag."

Citat: 1. mosebog, kapitel 1 vers 1-5

Det er næsten så sikkert som Amen i kirken, at spørgsmålet på ethvert konfirmandhold lyder: "Tror du så på Big Bang?" Både førende ateister og ortodokse kristne opstiller evolutionslæren og den kristne skabelsesberetning som uforenelige modsætninger. Ateisterne betragter skabelsesberetningen for mytologisk nonsens, og ortodokse kristne betragter evolutionslæren som ateistisk i den forstand, at den udelukker Guds styring og går ud over menneskets værdi og særlige plads i forhold til resten af skaberværket.

Og det er da også umanerligt vanskeligt at forene en bogstavelig læsning af Bibelen med fx det faktum, at jordens alder er betragteligt længere end de ca. 6000 år, som en bogstavelig bibeltolkning når frem til. Med andre ord går den videnskabelige teori og den bibelske fortælling ikke op – og alligevel behøver det ene ikke nødvendigvis udelukke det andet. Måske er det muligt både at forholde os nysgerrigt og åbent overfor videnskabelige teorier og opdagelser, samtidig med at vi fastholder Bibelens forkyndelse og menneskesyn?

Spørgsmålet er derfor: Er videnskab og tro modsætninger eller blot to måder at betragte samme sag?

- Kan verden være opstået tilfældigt (big bang) og med vilje (skabelse) på samme tid?
- Kan troen udfordres af videnskabelige opdagelser? – i så fald hvilke?
- Kan naturvidenskaben svare på noget, troen ikke kan? – i så fald, hvad?
- Og omvendt; Kan troen svare på noget, naturvidenskaben ikke kan? – i så fald, hvad?

Mennesket – hersker og/eller tjener?

"Gud sagde: »Lad os skabe mennesker i vort billede, så de ligner os! De skal herske over havets fisk, himlens fugle, kvæget, alle de vilde dyr og alle krybdyr, der kryber på jorden.« Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem. Og Gud velsignede dem og sagde til dem: »Bliv frugtbare og talrige, opfyld jorden, og underlæg jer den; hersk over havets fisk, himlens fugle og alle dyr, der rører sig på jorden!«"

Citat: 1. mosebog, kapitel 1 vers 26-28

Dyrisk har ingen af os lyst til at være. Vi forbinder det med at være styret blindt af vores drifter og umiddelbare behov, trods det at man også blandt dyr i naturen finder kærlighed og omsorg mellem forældre og børn, ligesom der er tegn på sorg og lidelse, når f.eks. flokken af elefanter mister et medlem. Modsat taler vi ofte om menneskelighed, som det at være barmhjertige og kærlige på en måde, som vi normalt kun tilregner mennesker, trods det at mennesket historisk set formentligt er det mest grådige og voldelige dyr, der har eksisteret.

Tager vi udgangspunkt i skabelsesberetningen, er mennesket kun lige blevet skabt, da det får den opgave at herske over de øvrige skabninger. Det menneskelige adskilles således allerede dér fra det dyriske; Vi har fortsat det at være skabt til fælles (+ en hel del af vores DNA, siger forskerne), men vi adskiller os ifølge bibelen fra dyrene på den måde, at mennesket "ligner Gud" og har en særlig funktion, nemlig den at herske over skaberværket.

Spørgsmålet er derfor: Hvordan har vi forvaltet denne opgave?

- Har vi opført os dyrisk eller menneskeligt over for skaberværket?
- Har mennesket en særlig værdi i forhold til det øvrige skaberværk? – og i så fald, hvori består da menneskets særlige værdi?
- Kan mennesket have en særstatus, uden at det er på bekostning af resten af skaberværket?
- I Bibelen 2020 har man ændret oversættelsen fra "at herske" til "at tage ansvar for". Hvad ændrer det i din forståelse?
- Hvad betyder for os i den sammenhæng, at vi er skabt i Guds billede? – og giver det os mulighed for at herske på en mere "Gud-forbilledlig" måde.

Mellem mulighed og magtesløshed, håb og håbløshed

"Håb er ikke ønsketænkning eller optimisme. Håb er ikke en sindstilstand. Håb er alt andet end fornægtelse af virkeligheden (...) Med til menneskets værdighed hører, at vi kan tage vores skyld på os. Skylden har samme opgave som smerten, den varsler om fejl, der må gøres noget ved."

Citat: Peter Halldorf i "Derfor sørger jorden"

Man kan let blive overvældet af nutidens klimakatastrofer. Medierne svømmer over med beretningerne fra de seneste brændpunkter om det så er tørke, oversvømmelser, skovbrænde eller hagl af apokalyptisk størrelse. Samtidig med at det faktisk gør en forskel, om vi handler anderledes, flyver mindre, tager toget, spiser mindre kød, genbruger mere osv., kan vi ikke alene løse og forhindre de problemer, der opstår med klimakrisen.

Der er således en balance mellem det personlige ansvar og det fælles, mellem at skulle have en hverdag til at hænge sammen og samtidig gøre det, man kan. Vi kan ikke skubbe ansvaret fra os uden at lyve for os selv, og samtidig kan vi heller ikke tage ansvaret fuldt på os uden at drukne i mismod og håbløshed.

Her kan troen komme os til hjælp. For det første fordi det - i kristen forstand - ikke giver mening at pege fingre ad hinanden. Vi er alle syndere, som det hedder, dvs. vi begår alle fejl og sætter jævnlige os selv før det fælles bedste. Det hører til at være menneske og ikke Gud.

For det andet møder Gud os med kærlighed, nåde og tilgivelse. Derfor kan vi se vores begrænsning og vores skyld i øjnene. Vi behøver ikke skjule os eller gøre os hverken mere eller mindre ansvarlige, end vi er. Guds tilgivelse gør os frie til at leve med vores skyld og stå ved vores ansvar. "Heller ikke jeg fordømmer dig," siger Jesus for eksempel til kvinden grebet i hor ". Gå, og synd fra nu af ikke mere" (Johs. 8,11).

Når det gælder eks. klimaforandringer og udledning af CO2 eller andre globale problemstillinger, er det nok de færreste af os, der kan love ikke at synde mere, men måske kan vi finde en mellemvej, hvor Guds tilgivelse og vores ansvarsbevidsthed kan følges ad på en konstruktiv måde.

Spørgsmålet er derfor: Hvordan holder vi fast i håbet og ansvaret på samme tid?

- Hvor ligger balancen i at turde at tage ansvar uden at lade sig overvælde?
- Hvordan undgår vi, at samtalen ender i polarisering og udskamning?
- Kan vi som kirke/menighed gøre en forskel? – og i så fald hvordan?

Hvilke briller har du på?

"Når vi er nået dertil, at vi er den art på jorden, der bestemmer alle andre arters fremtid, så er det på tide at standse op og ikke alene overveje, hvordan vi skal bruge magten, men også overveje, om vi har tilranet os for meget magt."

Citat: Mickey Gjerris i "Upraktisk håndbog i lysegrønt håb"

Skaberværket er i princippet alt det skabte; dvs. himlen og jorden, lyset, dyr, planter, tid og selvfølgelig mennesket selv. Men i den kristne tradition har mennesket ofte haft en særlig plads i skaberværket og været centrum for Guds handle og interesse. Mennesket skabes som kronen på værket ifølge skabelsesberetningen på bibelens allerførste sider, og endda i Guds eget billede. Alligevel kan man i den nuværende klima- og biodiversitetskrise fristes til at spørge, om vi i begejstring og glæde over den udmærkelse har mistet blikket og respekten for det øvrige skaberværk. I moderne tid er naturen, herunder også dyr, blevet betragtet som en ressource, fremfor en skabelse/skabning i egen ret. Alt, hvad vi gør, tager udgangspunkt i menneskets interesser. Naturen er i den optik til for menneskets skyld og har hverken rettigheder eller beskyttelse, medmindre mennesket beslutter sig for at begrænse sig selv. Det er det, man kalder et antropocentrisk livssyn (af græsk, antropos = menneske).

Men hvad nu hvis også dyr og planter blev forstået som Vorherres skabninger? Som - om ikke *ligeværdige*, så dog *værdige* - væsner tilregnet Guds bevidste skabelse og deraf følgende iboende ukrænkelighed. Hvad ville der ske, hvis skaberværket ikke længere betragtes som et middel, men som et mål i sig selv?

Nogle taler om et nyt livssyn, nemlig det økocentriske (af græsk, oikos- = husholdning/familie), der betragter andre arter som ligeværdige med mennesket, hvormed hensynet til andre arter (eks. biller, planter, høns) bliver lige så vigtigt som hensynet til mennesket.

Spørgsmålet er derfor: Med hvilke briller ser du på skaberværket?

- Hvordan betragter du mennesket i forhold til skaberværket? - som en ligeværdig del af skabelsen, stående ved siden af eller over den øvrige skabelse, eller et helt tredje sted derimellem?
- Er skaberværket i din optik et mål eller et middel?
- Hvilken konsekvens har det for vores forhold til naturen, om vi ser den ud fra et antropocentrisk (dvs. med mennesket som udgangspunkt og mål) eller økocentrisk (dvs. hvor alt det skabtes interesser betragtes som ligeværdigt) perspektiv?

Hvem er din næste?

"Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre, uden at han holder noget af dets liv i sin hånd. Det kan være meget lidt, en forbigående stemning, en oplagthed, man får til at visne, eller som man vækker, en lede man uddyber eller hæver. Men det kan også være forfærdende meget, så det simpelthen står til den enkelte, om den andens liv lykkes eller ej."

Citat: K.E. Løgstrup i "Den etiske fordring"

I kristen terminologi har vi et udtryk for det forhold, som citatet beskriver; nemlig næstebegrebet, dvs. det, at vi som mennesker står i relation til hinanden, hvad end relationen er forbigående eller livslang, varm eller kold, professionel eller venskabelig. Vi er med andre ord aldrig "bare" menneske, men *medmenneske!*

Går vi tilbage til 1950'erne, hvor Løgstrup skrev *Den etiske fordring*, som citatet stammer fra, så verden dog anderledes ud, end den gør i dag. Vi har – lidt forenklet sagt – bevæget os fra en lokal til en global verden, eller måske rettere en "glokal" verden, hvor det lokale og globale mødes i vekselvirkning: T-shirten, du har på, er formentligt designet i Danmark, syet i Bangladesh og solgt via web-butikker med hovedsæde i Schweiz eller i den lokale tøjforretning. Telefonen er designet i USA, produceret i Kina med metaller, der stammer fra miner i det centrale Afrika.

Og det er ikke kun varer, vi udveksler... også problemer! Ser vi på de seneste opgørelser fra FN, er CO₂-udledninger fra rige lande med til at skabe klimaforandringer i fattige lande. Vores badeferie i Thailand er med andre ord med til at skabe tørke på Afrikas horn! Ligesom vores brug af pesticider og kemikalier er med til at forgifte levesteder for dyr, insekter og planter i det danske landskab – i en grad så man pt. taler om den 6. masseuddøen af dyrearter.

Spørgsmålet er derfor: Hvor langt rækker næstebegrebet for dig?

- Kan det også omfatte folk, du ikke kender eller har mødt, f.eks. mennesker på den anden side af jorden? – Og er der i så fald forskel på, om næsten er nær eller fjern?
- Omfatter det også andre levende væsner, f.eks. dyr og planter?
- Hvor langt rækker dit ansvar for din næste?
- Har næstebegrebet en grænse?